

អ្យូបអ្យូងដោយ ជីកំ សុត្តន្ត

សម្រាប់ អក្ខរាវិរុទ្ធដែលចោយខុស

តែសម្របដោយ ឃ. ឧ ជ័យ ចាប

សាស្ត្រាចារ្យ រចនាបថវិទ្យា

ឆ.ស ២៥៥៧

ឆ.ស ២០១៥

“ភាសាលេត ជាតិរលាយ ភាសាពណ្តាយ ជាតិថ្កើងថ្កាន” ជាឃ្លា
ដែលបង្កប់នូវខ្លឹមសារដ៏ឧត្តុង្គឧត្តមហើយដែលតែងតែដាស់សតិអារម្មណ៍
របស់ខ្ញុំនិងជនមួយចំនួនឲ្យបង្កើនស្មារតីក្នុងការលើកតម្កើងនូវតម្លៃ
អក្សរសាស្ត្រជាតិខ្មែរ។

បច្ចុប្បន្ននេះ រាជរដ្ឋាភិបាលបានកំណត់យកសៀវភៅ រចនាត្រម
ខ្មែររបស់សម្តេចសង្ឃ **ជួន ណាត** បោះពុម្ពលើកទី៥ ជាគោលសម្រាប់
អនុវត្តទូទាំងប្រទេស ប៉ុន្តែក៏នៅឃើញមានអ្នកប្រើប្រាស់ពាក្យពេចន៍ មួយ
ចំនួនមានការប្រឡំឬប្រើប្រាស់ផ្ទុយពីរចនាត្រមឬដោយស្គាល់ពាក្យមិន
ច្បាស់លាស់ដែលនាំឲ្យខូចខាតនូវតម្លៃនៃភាសាជាតិ ។ ដោយមានការផ្តួច
ផ្តើមនិងជំរុញពីសំណាក់ ឯកឧត្តម **ជ័យ ទាប** សាស្ត្រាចារ្យ រចនាបថវិទ្យា
អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ខ្ញុំក៏បានរៀបរៀងសៀវភៅនេះឡើងដោយយោងតាម
រចនាត្រមរបស់ សម្តេចសង្ឃទាំងស្រុង ដើម្បីជួយសម្រួលកុំឲ្យមានការ
ប្រើប្រាស់ពាក្យងាយៗ ខុសតាមទម្លាប់ និងខុសតាមគ្នាទៅទៀត។

ខ្ញុំបាទ សង្ឃឹមថានឹងទទួលបាននូវ មតិកែលម្អពី លោក លោកស្រី
អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវ សិស្ស និស្សិត និងប្រិយមិត្តទាំងអស់ជាមិនខាន។

រាជធានី ភ្នំពេញ ថ្ងៃទី០២ កុម្ភៈ គ.ស ២០១២

អ្នករៀបរៀង

ជក់ សុតា

និស្សិត អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ជំនាន់ ទី៣៤

ផែ សាកលវិទ្យាល័យ ភូមិន្ទភ្នំពេញ ឆ្នាំសិក្សា២០១៣-១៤

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ

ជាបឋម ខ្ញុំសូមក្រាបវន្ទាដល់ព្រះគុណដ៏ធ្ងន់លើសលន់ពន់ ប្រមាណចំពោះលោកពុក **ឯក សាមិត្ត** និងអ្នកម៉ែ **ភឿត ម៉េងហួយ** ដែល បានខិតខំបីបាច់ចិញ្ចឹមតាំងពីតូចក្រូចធ្មារ រហូតដល់ពេញវ័យ ផ្តល់នូវអ្វីសព្វ គ្រប់បែបយ៉ាងដែលពុំអាចនឹងសង់បានឡើយនិងបួនប្រុសរបស់ខ្ញុំ **ឯក សុផា** ដែលជួយក្នុងកិច្ចការងារនេះយ៉ាងអស់ពីចិត្តពីថ្ងៃមក។

សៀវភៅ **សម្រាប់អក្ខរាវិរុទ្ធដែលចាយខុស** នេះមិនមែនប្រសូត ឡើងក្រោមការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់ខ្ញុំតែម្នាក់ទេ ពោលគឺបានការ ផ្តល់ឆ្លើយពី សំណាក់ ឯកឧត្តម **ជ័យ ចាន់** ជាសាស្ត្រាចារ្យរចនាបថវិទ្យា អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ទីប្រឹក្សារាជរដ្ឋាភិបាលនិង ទីប្រឹក្សាសម្តេចចៅហ្វាវាំង ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី រដ្ឋមន្ត្រី ក្រសួងព្រះបរមរាជវាំង ។ លោកគ្រូបានឆ្លៀតពេលវេលាដ៏មានតម្លៃ ដើម្បីជួយកែសម្រួលណែនាំនិងបានបន្ថែមពាក្យមួយចំនួនទៀត ដែលធ្វើ ឲ្យសៀវភៅនេះកាន់តែប្រសើរឡើង។ លោកគ្រូពិតជាកុលបុត្រខ្មែរមួយរូប ដែល ឈ្មួសឈ្មួល មិនខ្ជាប់នឿយហត់ ដើម្បីលើកតម្លៃនៃអក្សរសាស្ត្រជាតិ។

ដោយឡែក សូមថ្លែងអំណរគុណជូន៖

- លោកស្រី **ស៊ាន ហ៊ុយណែ** សាស្ត្រាចារ្យ អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ
- លោកស្រី **ចន្ទ មុនី** សាស្ត្រាចារ្យ ជីវវិទ្យា
- លោក **រ៉េង ជាន់** សាស្ត្រាចារ្យ ជីវវិទ្យា
- លោកស្រី **វិម សុទ្ធីសិទ្ធិ** សាស្ត្រាចារ្យ ភូមិវិទ្យា

លោកគ្រូ អ្នកគ្រូ តែងតែជំរុញលើកទឹកចិត្ត ហើយផ្តល់នូវសម្ភារៈ
ដែលធ្វើឲ្យខ្ញុំពុំអាចបំភ្លេចនូវគុណបុណ្យនេះបានឡើយ។

លោក **វ៉េង វ៉ាន់ធី** និស្សិត អាហារូបករណ៍ អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ជំនាន់៣២

កញ្ញា **វ៉ង ស៊ីហ្វា** និស្សិត អាហារូបករណ៍ អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ជំនាន់៣២

កញ្ញា **តាត់ គន្ធា** និស្សិត អាហារូបករណ៍ អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ជំនាន់៣២

លោក **ពេជ វិស្សក** អ្នករចនាក្របសៀវភៅ

ដែលបានជំរុញនិងលើកទឹកចិត្ត ក៏ដូចជាវិះរកពាក្យបន្ថែមដែលធ្វើឲ្យខ្ញុំកាន់
តែឈ្នួសឈ្នួល ទ្វេថែមទៀត។

ខ្ញុំពិតជាមានសេចក្តីសោមនស្សរីករាយឥតឧបមា ដែលបានការចូល
រួមជ្រោមជ្រែងពីសំណាក់ ឯកឧត្តម លោកជំទាវ សាស្ត្រាចារ្យ និងមិត្តភក្តិ
ទាំងអស់ នៃ ដេប៉ាតឺម៉ង់ អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ជំនាន់ទី៣២ នៃសាកលវិទ្យាល័យ
ភូមិន្ទភ្នំពេញ ។

សូមឧទ្ទិសស្ត្រីដទៃ៖

ជូនចំពោះ៖

បុព្វបុរសខ្មែរ អ្នកស្នេហាជាតិ អស់លោកកវី បណ្ឌិត អ្នកប្រាជ្ញ ដែលបានខិតខំបង្កើត និងការពារអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ។ ជាពិសេសសូមឧទ្ទិសថ្វាយសម្តេចព្រះមហាសុមេធាធិបតី **ជូន ណាត** ជាតញ្ញាណោ ព្រះសង្ឃរាជថ្នាក់ទី១ គណៈមហានិកាយ ដែលក្នុងមួយព្រះជន្មរបស់ព្រះអង្គ បានបំពេញនូវមហាពលិកម្ម ដើម្បី សាសនា និងអក្សរសាស្ត្រ ។ ព្រះរាជបន្ទូលដែលជំរុញរូបខ្ញុំឲ្យខិតខំបន្ថែមនោះគឺ

រិះបន្ទូលសត្វ   តែងរិះបន្តិចាស់ជរា
ឯនាមនិងគោត្តា   ឥតជរាដូចរូបឡើយ។
សូន្យបាត់តែរូបទៅ   កេរ្តិ៍ឈ្មោះនៅជិតបង្កើយ
បើគេមិនតោះតើយ   គេអាចស្គាល់យូរអង្វែង។¹

ខ្ញុំក៏សូមឧទ្ទិសមហាកុសលជូនចំពោះដួងវិញ្ញាណក្ខន្ធ អ្នកគ្រូ **ជា ចន្ទី** ដែលបានធ្វើមរណកាលទៅកាន់បរលោកខាងមុខ ។ កាលនៅមានជីវិត អ្នកគ្រូតែងដាស់តឿនរូបខ្ញុំឲ្យប្រឹងប្រែងដើម្បីមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះមុខមាត់តែផុយទៅវិញអ្នកគ្រូមិនបានឃើញនូវលទ្ធផលនៃការប្រឹងប្រែងរបស់ខ្ញុំដូចសព្វថ្ងៃនេះទេ ។ សម្តីអ្នកគ្រូតែងតែឮរំងឹតក្នុងសោតានិងបានពន្លាក់ស្មារតីរបស់ខ្ញុំរហូតមក។

.....សូមឲ្យអក្សរសាស្ត្រជាតិរីកចម្រើន.....

¹ ដកស្រង់ពីសៀវភៅ ទស្សនីយភាពខ្មែរ ទំព័រទី៧

អក្ខរកម្មសម្រាប់សិស្ស

ក. កិរិយាសព្ទ

ក. វិ. កិរិយាវិសេសនៈឬកិរិយាវិសេសន៍

ក. ក្លិន (ភាសាក្លិន)

ក. ម. ក្លាយមកជាឬ ក្លាយមកទៀតជា

គ. គុណសព្ទ

ច. ចិន (ភាសាចិន)

ច. និ. ច្រើននិយាយថា

ច. ប្រ. ច្រើនប្រើជា

ន. នាមសព្ទ

និ. និបាតសព្ទ

បា. បាលី (បាលីភាសា)

បា. ក. បាលីក្លាយ

បា. ស. បាលីភាសាសន្មត

បា. សំ. បាលីនិងសំស្ក្រឹតលាយគ្នា

បា. សំ. ក. បាលីនិងសំស្ក្រឹតក្លាយ

បា. បា. បាលី (ភាសាបាលី)

បុ. ស. បុរិសសព្ទនាម

ប្រ. ភូ. ប្រើក្លាយជា

ព. កា. ពាក្យកាព្យគឺពាក្យសម្រាប់ប្រើក្នុងកាព្យ

ព. ភូ. ពាក្យក្លាយគឺក្លាយមកពីនោះមកដានេះ

ព. គ. ពាក្យគួរសម

ព. គោ. ពាក្យគោរព

ព. ថ. ពាក្យថ្មី

ព. ទ. ពាក្យទំនើប

ព. ទ. បុ. ពាក្យទំនើបបុរាណឬពាក្យទំនើបទំនៀមបុរាណ

ព. ទេ. ពាក្យទេសនា (ពាក្យសម្រាប់ប្រើក្នុងការទេសនា)

ព. ទ្រ. ពាក្យទ្រគោះ

ព. ទ្រ. ម. ពាក្យទ្រគោះដោយមើលងាយ

ព. បុ. ពាក្យបុរាណ (ពាក្យខ្មែរបុរាណ)

ព. ប្រ. ពាក្យប្រៀប (ពាក្យប្រើចំពោះ)

ព. ផ្ទ. ពាក្យផ្ទុយ (ពាក្យជាទំនាស់នឹងគ្នា)

ព. ព. ពាក្យពុំគួរសម

ព. ពុ. ពាក្យសម្រាប់ប្រើខាងពុទ្ធសាសនា

ព. ម. ពាក្យមើលងាយ

ព. ម. ទ្រ. ពាក្យមើលងាយដោយទ្រគោះ

ព. វ. ពាក្យរាបសា

ព. វ. ពាក្យសម្រាប់ប្រើក្នុងវេយ្យាករណ៍

ព. ស. ស. ពាក្យដែលប្រើក្នុងសម័យសព្វថ្ងៃនេះ

ព. សា. ពាក្យសាមញ្ញ (ពាក្យធម្មតាឬពាក្យផ្សារ)

ព. ស្ន. ពាក្យស្និទ្ធស្នាល

ព. ហ. ពាក្យប្រើក្នុងក្បួនហោរឬក្នុងហោរាសាស្ត្រ

ម. ប្រ. មិនសូវប្រើ

ម. ព. មើលពាក្យ (ចូរមើលពាក្យ...)

យ. យួន (ភាសាយួន)

រ. ស. រាជសព្ទ

ល. លាវ (ភាសាលាវ)

ល. ស. លាវនិងសៀម (ភាសាលាវនិងសៀម)

វិ. វិសេសនៈ

សព្ទ. សព្ទនាម

ស. ស. សមណសព្ទ (ប្រើជាសង្ខេបសព្ទ ក៏មាន)

សំ. សំស្ក្រឹត (ភាសាសំស្ក្រឹត)

សំ. ក្វ. សំស្ក្រឹតក្លាយ

សំ. បា. សំស្ក្រឹតនិងបាលីលាយគ្នា

សំ. បា. ក្វ. សំស្ក្រឹតនិងបាលីក្លាយ

សំ. ស. សំស្ក្រឹតសន្មត

អ. អង់គ្លេស Anglais (ភាសាអង់គ្លេស)

អ. ថ. អានថា

អា. និ. អាយតនិបាត

ឥ. ឥណ្ឌា (ភាសាឥណ្ឌា)

ទំ. ទំព័រ

ត្រៀមសម្គាល់

"<" សម្គាល់ថា "មកពី" ឬ "កើតមកពី"

">" សម្គាល់ថា "ទៅជា" ឬ "កើតទៅជា"

"+" សម្គាល់ថា "និង" ឬ "ហើយនិង" ដូចជា ផលាសយផល + អាសយ
(មើលថាផលាសយមកពីផលនិងអាសយ), ផល + អាសយ > ផលាសយ
(មើលថាផលនិងអាសយទៅជាផលាសយ) ជាដើម។

:វណ្ណយុត្តិបារាំងក្រៅពីនេះមិនបាច់ពន្យល់ទេព្រោះធ្លាប់ប្រើថ្នីកមកហើយ។

ក

- កណ្តា** ន. (បា.)ឈ្មោះឈើផ្កាមួយប្រភេទមានផ្កា-ស សណ្ឋាន
ប្រហែលនឹងផ្កាម្លិះក្នុងក្រអូប កុំសរសេរ កណ្តា ទំ.១០
- កតញ្ញតា** ន. (បា.) (កៈ-តាញ់-ញ-តា) សេចក្តីដឹងឧបការគុណដែលអ្នក
ដទៃបានធ្វើដល់ខ្លួន : បុត្រជីតាត្រូវមានកតញ្ញតាចំពោះ
មាតាបិតាកតញ្ញតាធម៌ធម៌គឺកតញ្ញតា : កតញ្ញតាធម៌របស់
បុត្រជីតា កុំសរសេរ កតញ្ញតាធម៌ ទំ.១៣
- កចិនឬ កបិន** ន. (បា.) (កៈ-ចិន) សំពត់ដែលទាយកប្រភេទដល់ភិក្ខុសង្ឃក្នុង
កចិនកាលគឺតាំងពីថ្ងៃ១រោចខែអស្សុជដល់ថ្ងៃ១៥កើតខែភត្តិ
កៈ ដែលហៅថាបុណ្យកចិនគឺបុណ្យប្រភេទសំពត់នេះឯង។
សព្វនេះច្រើនសរសេរកបិនតាមព្រះត្រៃបិដក។
កុំសរសេរ កចិន ទំ.១៤
- កនិដ្ឋា** ន. (បា.) (កៈ-និត-ហា) (កនិដ្ឋ) បួន, បួនតូច, បួនពៅ។
ច្រើនប្រើក្នុងពាក្យកាព្យហៅស្ត្រីជាតូសស្សី, តូសម្នាញ់ : ឲ្យ
តែបានជួបកែវកនិដ្ឋា សមតាមប្រាថ្នានៅនៃបនិស្ស បង់ខាត
ប៉ុន្មានរៀបពុំគិត ស្វីប្បជីវិតឥតជាករោ
កុំសរសេរ កនិដ្ឋា ទំ.១៤

កាខ្សែ កិ. (ស.)(កាខ្សែ) ជ្រលក់កែប្រែកំទៅជាមាស, កែស្លាន់ជា
ប្រាក់ជាដើម។ន.របស់ដែលកាខ្សែ។

កុំសរសេរ ក្រខ្សែ ទំ. ៣៨

កីឡដ្ឋានឬ កីឡានដ្ឋាន ន. (បា.)(កី-ឡាត់-ហ្វាន)ទឹកឡែងសម្រាប់លេងល្បែង
ផ្សេងៗ។ កុំសរសេរ កីឡាដ្ឋាន ទំ. ៤០

កុលាប ន. (កុ-លាប)ឈ្មោះដើមផ្កាមួយប្រភេទសណ្ឋានជាវល្លិមាន
បន្ទាមានភ្លិនក្រអូបច្បាញ។

កុំសរសេរ កូលាប ឬ កុឡាប ទំ. ៤៣

កេរ ន. ដំណែល, ជាសម្បត្តិរបស់ដូនតាឬមាតាបិតាជាដើម :
ស្រែនេះជាកេររបស់ដីដូនខ្ញុំ, ប្រាសាទនគរវត្តជាកេររបស់
ព្រះមហាក្សត្រ ជាបុព្វបុរសរបស់ខ្មែរ។

កុំសរសេរ កេរ្តិ៍ដំណែល ទំ. ៤៩

កេរ្តិ៍ ន.(សំ.),(បា.)(កិរិះ កិរិ្ត) សេចក្តីសរសើរ, ការល្បី, ការល្បីលេច
ឮ, ខ្លួនខ្លាយ : កេរ្តិ៍ឈ្មោះ, និយាយបង្ហាត់កេរ្តិ៍គេ, កេរ្តិ៍ឈ្មោះ
មិនសូវល្អ។ កុំសរសេរ កេរឈ្មោះ ទំ. ៤៩

កេស ឬ កេសា ន. (បា.) កែស, កេ-ឬកែ- សក់, សក់ទាំងឡាយ (ប្រើក្នុងរាជ
សព្វ) : ព្រះកេស, ព្រះកេសា; ចម្រើនព្រះកេសាថ្វាយគឺកាត់
សក់ថ្វាយ; ការព្រះកេសាគឺការសក់។ ទំ. ៤៩

កេះ កិ. ផ្តិះដោយម្រាមដៃ, ដោយក្រចក : កេះដី, កេះរមាស់។
កុំសរសេរ កែះ ទំ. ៤៩

- កែស** ន. ឈ្មោះឈើមួយប្រភេទស្ថិតនៅជើងនឹងឈើក្រាមរមាស
តែងជាន់។ កុំសរសេរ កេះ ទំ. ៥០
- កែរ** ន. ឈ្មោះសត្វចតុប្បាទព្រៃរូបភាពស្រដៀងនឹងពពែ, រស់នៅ
តែក្នុងព្រៃភ្នំ, គេរាប់អានយកស្បែកមកដុះផឹកជាថ្នាំត្រជាក់។
កុំសរសេរ សត្វកែស ឬ សត្វកេះ ទំ. ៥០
- កូនភ្លឺ** ន. ប្រដាប់ធ្វើអំពីកៅស៊ូមានសណ្ឋានជាដុំមូលសម្រាប់បោះ
ប្រមៀលលេង (ម. ព. តុលីផង) ។ កុំសរសេរ កូនឃ្លី ទំ. ៦៥
- កំរើប** កិ. វិជ្ជុល, ចម្រើនឡើង : រោគកាន់តែកំរើបឡើង។
កុំសរសេរ កព្រើប ទំ. ៦៦
- កំរោល** ន. អាការជំងឺតមុខជ្រប់ឬជំងឺតមុខខ្លាំងដល់ដួលដេកដោយ
ហេតុឃើញវត្ថុគួរខ្លាច, គួរស្វែងមានឃើញឈាមជាដើម :
កំរោលចូល, រោគកំរោល។ កុំសរសេរ កព្រមា ទំ. ៦៦
- កំលុង** ន. (កំ-ល្អង់) ទី, ពួក, ក្រុម, ក្រវល់ : នៅក្នុងកំលុងជាមួយគ្នា។
កុំសរសេរ កំឡុង ទំ. ៦៦
- កំលោះ** ន. (កំ-លោះ) មនុស្សប្រុសដែលពេញការ, ពេញកម្លាំងល្មម
មានប្រពន្ធ : មនុស្សកំលោះ, មនុស្សពេញកំលោះ។ ភ្លើង
ដែលកំពុងឆេះពេញបន្ទុកកំហៅភ្លើងពេញកំលោះដែរ។
កុំសរសេរ កម្លោះ ឬ កំឡោះ ទំ. ៦៦
- កំស្លាល** ន. ដុំឈើឬអ្វីៗដែលធ្វើឲ្យមានរាងកំប៉ិត, ទ្រវែង, មូល
សម្រាប់ចងនឹងខ្សែសន្ធឹច, រន្ទង់សន្ធឹច, រន្ទង់មង, រន្ទង់អួនឲ្យ

អណ្តែតកុំឲ្យតួសន្ទូចឬជើងមង, បាតអូនធ្លាក់ចុះដល់ដី :

កំសួលសន្ទូច, កំសួលមងៗ កុំសរសេរ កម្សួល ទំ.៦២

ក្នុងទេស

ន. (ក្នុង--) ឈ្មោះឈើមួយប្រភេទជាឈើមានដើមមិនធំណាស់
មានសាច់រឹងស្លឹកល្អិតៗផ្កាមានសណ្ឋានស្រដៀងនឹងផ្កាក្នុងផ្ទៃ
មានសណ្ឋានស្រដៀងនឹងផ្ទៃចង្រៀកប៉ុន្តែត្រួយ, ផ្កានិងផ្លែខ្លី
ប្រើជាអន្ទក់បាន, ត្រួយប្រើជារបោយនំបញ្ចុកក៏បាន, ជាឈើ
មានពូជមកពីប្រទេសក្រៅ, មាននៅប្រទេសកម្ពុជាយូរណាស់
មកហើយ; អ្នកខ្លះហៅឈើនេះថាសម្បូរទេស, អ្នកខ្លះហៅ
សម្បូរប្រាក់, អ្នកខ្លះហៅទុំទេស, អ្នកខ្លះហៅក្រះទុំថេត (តាម
សំដីសៀម), តាមពិតត្រូវហៅក្នុងទេសឬសម្បូរទេស : គេ
ច្រើនដាក់ក្នុងទេសធ្វើជាបងឈើរស់ព្រោះជាឈើរស់ជាប់បាន
យូរគេអាចប្រើត្រួយ, ផ្កានិងផ្លែខ្លីជាអាហារបានផង។

ទំ.៦៨

ភ្និតភ្នៀត

កិ ឬកិ.វិ សំច័យ, សំចៃសំច័យ, មិនកញ្ជះកញ្ជាយ : ត្រូវខំ
ភ្និតភ្នៀតប្រាក់កាសកុំចាយវាយកញ្ជះកញ្ជាយពេកកុំប្រើ
ពាក្យថាភ្និតភ្នៀត ព្រោះពុំមែនជាពាក្យមានន័យគួរប្រើទេ។

ទំ.៦៩

ក្រខុប

ន. ឈ្មោះឈើមានផ្លែបរិភោគបាន; ក្រខុបមានច្រើនយ៉ាង។

កុំសរសេរ ម្កុប ទំ.៧១

ត្រីស គ. (សំ. ភ្នំ)(សំ. ភ្នំគ; បា. ភិសៈស្តម; ភូមិ; ភិទា) ភូមិ, ភូមិ
 ព្រមទាំងដែលរៀនត្រីសមិនជំនាញកំណត់កាលដែលត្រូវធំ៖
 មនុស្សត្រីស។ ក្មេងត្រីសគឺក្មេងដែលដល់កំណត់អាយុត្រូវធំ
 ហើយនៅតែតូចៗព. ផ្ទ. ដំឡោកៗស្វាត្រីសស្វាដែលមានរូប
 តូចជាងពួកស្វាឯទៀត (អ្នកស្រុកខ្លះហៅស្វាត្រីសថាស្វា-សា)
 ធ្លាប់សរសេរត្រឹមឬក្រេះ, ក្រែង, គួរលែងសរសេរដូច្នេះតទៅ
 ទៀតព្រោះសរសេរក្លាយឃ្លាតពីពាក្យដើមដែលអ្នកប្រាជ្ញខ្មែរ
 បុរាណប្រើនោះឆ្ងាយណាស់ខ្មែរបុរាណសរសេរត្រឹមបំប្លែង
 មកជាត្រីសតាំងពីឈប់ប្រើគន្លឹះដែលសម្រាប់សរសេរឲ្យចំ
 ពាក្យសំស្ក្រឹតនោះរៀងមកទុកឲ្យនៅតែសឲ្យប្រើជួសគប, ឯ
 មយកម្មយចំហៀងមកប្រើជាជើងសនេះដូចបក្សី, យក្ស,
 អាក្សជាដើម។ ទំ.៨៥

ភ្នំ ន. (សំ.),(បា.)(កលិង្គ) ឈ្មោះដែននៅក្នុងមជ្ឈិមប្រទេស;
 ប្រជាជនដែលនៅក្នុងដែននោះក៏ហៅថាភ្នំដែរ។
 កុំសរសេរ ភ្នំ ទំ.៩០

ភ្នំ គ. (ស.)(មូល) ។ ខ្មែរយើងច្រើនប្រើជាអតិវិសេសគុណនាម
 ៖ មូលភ្នំ គឺមូលពេញទីតល្បឿង។
 កុំសរសេរ មូលភ្នំ ទំ.៩០

ក្សិណក្ស័យ ន. (ក្សិណ+ក្ស័យ)ការបាត់បង់សូន្យទៅក្នុងមួយស្របក់គឺការ
 ស្លាប់ភ្លាមៗសព្វថ្ងៃប្រើជាគិ. ៖ ជីវិតខ្ញុំក្សិណក្ស័យទៅហើយគឺ

ជីវិតខ្ញុំស្លាប់ភ្លាមទៅហើយ(ម. ព. ក្ស័យផង) ។ ក្ស័យនោះន. (ក្ស័យនោះ) ខណៈនោះ, ភ្លាមនោះ, ត្រាវនោះ, ដងនោះ, កាលនោះ (ម. ព. ខណៈនិងក្ស័យ) ក្ស័យនោះព្រះយម ពន្យាយ លើសលែងសព្វសាយ ស្តេចបើកព្រះនេត្រយល់ ជាក់ ... (សាស្ត្រាពាក្យកាព្យសុបិនកុមារ) ។

កុំសរសេរ ក្ស័យក្ស័យ ឬ ក្ស័យក្ស័យ ទំ. ៩១

ក្លៀក កិ.វិ ពាក្យសម្រាប់ញ៉ាំងពាក្យសើចឲ្យវិសេសឡើង : សើច ក្លៀកគឺសើចស្រួល (ម. ព. កក្លៀកផង) ។

កុំសរសេរ សើចក្លៀក ទំ. ៩៣

ខ

ខណ្ឌសីមា ន. (បា.) (ខាន់-ខៈ-សីមា) សីមាតូចៗឈ្មោះតូចៗដែល ព្រះភិក្ខុសង្ឃសន្មតដោយញាតិទុតិយកម្មវាចាផ្តាច់ពេញចាក មហាសីមាដើម្បីធ្វើសង្ឃកម្មដោយងាយ (ព. វិ. ពុ.) ។ កុំសរ សេរ ខណ្ឌសីមា ឬ ខណ្ឌសីមា ទំ. ៩៥

ខ ន. ធ្វើសម្បត្តិយ៉ាងឈ្មោះខ្លះៗ ឈ្មោះសម្បត្តិយ៉ាងដែលគេយកក្តាមឬបង្កើតមកបុកឲ្យល្អិត

ហើយលាយនឹងទឹកពូតយករសជាតិមកចម្អិន : ខ្លាម,

ខ្ទប់ស្ករ កុំសរសេរ ខ្លាម ទំ. ១០០

ខ្លា ន. អាការនៅក្នុងក្បាលឬក្នុងថ្លើងខាងដូចចាហ្វុយ : ខ្លាស្បែក,

ខ្លាស្ករ កុំសរសេរ ខ្លាស្បែក ទំ. ១០០

ខោរ ន. ឈ្មោះស្វាមួយពួកសម្បុរនៅជាងស្វាគ្រិស្សបដិមុខខ្លះស្វា

ខោរ កុំសរសេរ ស្វាខោរ ទំ. ១០៦

ខ្នាត់ខ្នាប់ គុ. ពាសពេញ, ណែនណាត់, ដេរដាស: មនុស្សខ្នាត់ខ្នាប់ កុំ

សរសេរ ខ្នាត់ខ្នាប់ ទំ. ១០៩

ខ្យង ន. ឈ្មោះសត្វសត្វាននឹងស័ង្វសំបកសត្វាននៅតែបដិជាង
នៅជាងត្រែងខ្លះមានពុកមាត់, ខ្លះតូចស្រួច, ខ្លះទាល; តូច
ស្រួចហៅខ្យងតូចស្រួច, តូចទាលហៅខ្យងតូចទាល, មាន
ទឹកជាលំនៅខ្លះ, នៅលើគោកខ្លះ។ស្រុកខ្លះហៅខ្យងព្រោះគេ
យល់ថាតូចនឹងខ្លៅ, គេនិយាយថាខ្យងខ្លៅ, ប៉ុន្តែតាមពិតខ្យង
នេះប្រើមកយូរណាស់ហើយ។

កុំសរសេរ ខ្យង ទំ. ១១៣

ខ្លោង ន. របស់ដែលជាចម្បងលើគេ; ប្រធាន, មេ, គោលចារឹក;
មនុស្សឬសត្វដែលមានអានុភាពជាដំបូងគេ (មេខ្លោង) ។

កុំសរសេរ មេខ្លោង ទំ. ១១៥

- ខ្លាញ់ : ន. បង្គោលមួយគូមានជើងធ្វើដោយឥដ្ឋឬឈើភ្ជាប់នឹងកំពែង ឬរបងមានចន្លោះជាផ្លូវសម្រាប់ដើរចេញចូលបាន : ខ្លាញ់ ខ្លាញ់ខ្លាញ់ ខ្លាញ់ខ្លាញ់ កុំសរសេរ ខ្លាញ់ខ្លាញ់ ទំ. ១១៥
- ខ្យល់ : គ. (សំ.) (ក្បួនសាបសូន្យ, ខ្លួន...) ទីលក្រ : មនុស្សខ្យល់, ខ្យល់ ទ្រព្យរបស់ កុំសរសេរ ក្យល់ ទំ. ១១៨
- ខ្សោយ : គ. ដែលមានកម្លាំងតិច : មនុស្សខ្សោយ, ធាតុខ្សោយរាពាក្យ ផ្ទុយខ្លាំង កុំសរសេរ ក្សោយ ទំ. ១២០

ត

- តម្រក់ : គ. ដែលតត្រក់, អាត្រក់យកជាការពុំបាន : របស់តម្រក់, មនុស្សតម្រក់ (ព. ទ្រ. ម.) ។ កុំសរសេរ តំរក់ ទំ. ១៣០
- តម្រង់ : ន. (ព. ថ.) ការត្រង់, ការថែរក្សា : ទ្រព្យសម្បត្តិដែលខ្វះតម្រង់ តែងវិនាស ។ ការស្លៀកដណ្តប់ត្រៃចីវរ (ស. ស.) តម្រង់ចីវរ ។ កុំសរសេរ តំរង់ ទំ. ១៣០
- តម្រប : ន. ប្រដាប់សម្រាប់គ្រប : តម្របខ្លះ, តម្របឆ្នាំង ។ កុំសរសេរ តំរប ទំព័រ ១៣០
- តម្រប់ : គ. ធ្វើឲ្យគ្រប់, បង្រ្រប់, បំពេញឲ្យគ្រប់ : មាន ៣ ហើយត្រូវ ថែម ២ មកទៀតតម្រប់ជា ៥ ។ ច្រើនប្រើ បង្រ្រប់ ជាង ។

ដែលជាទីបង្កប់ចំនួន : គម្រប់ ២, គម្រប់ ៣, គម្រប់ ៤, គឺទី
២, ទី ៣, ទី ៤; ប៉ុន្តែកុំប្រើ គម្រប់ ១ ព្រោះមួយជាបូរណ
សំខាន់ទាល់ដឹង, ត្រូវប្រើជា ទី ១ ឬជាបឋម, ជាប្រថម,
ជាដំបូង (ប្រាប់សរសេរ គំរប់ ប៉ុន្តែត្រូវប្រើ គម្រប់ វិញ មាន
ន័យទៀងទាត់តាមលក្ខណៈវេយ្យាករណ៍ខ្មែរ) ។

កុំសរសេរ គំរប់ ទំព័រ ១៣០

គម្រង់គម្រាំង គុ. ដែលគគ្រង់គគ្រាំង : សាច់គម្រង់គម្រាំង គឺសាច់គគ្រង់
គគ្រាំង។ កុំសរសេរ គំរង់គំរាំង ទំព័រ ១៣១

គម្រិះ គុ. ឬ ន. គគ្រិះ, ដែលគគ្រិះកខ្វក់ : ខ្មៅគម្រិះ; អាគម្រិះ :
(ព. ទ្រ. ម.) ។ កុំសរសេរ គំរិះ ទំព័រ ១៣១

គម្រៀវ គុ. ឬ ន. ដែលគេត្រៀវហើយ; សត្វមានគោជាដើម ដែលគេ
ត្រៀវហើយទីទៃពីសត្វដែលគេមិនត្រៀវ គេទុកឲ្យវាឡើងក :
គោគម្រៀវ, ក្របីគម្រៀវ, ជ្រូកគម្រៀវ ។ (ម. ព. គម្រៀវ ផង)។
កុំសរសេរ គំរៀវ ទំព័រ ១៣១

គម្រោង ន. ការដែលគេត្រោងទុកជាមុន : គម្រោងការ, សំណង់នេះ
មានគម្រោងទុកហើយ ។ កុំសរសេរ គំរោង ទំព័រ ១៣១

គម្រាំង គុ. ឬ ន. ដែលគគ្រាំង, ដែលមិនរលីង មិនស្អាត : គុគម្រាំង,
ជំគម្រាំង។ កុំសរសេរ គំរាំង ទំព័រ ១៣១

គម្នង់ គុ. ឬ ន. ដែលកើតយូង; មនុស្សយូង : មនុស្សគម្នង់
(ព. ទ្រ. ម.) ។ កុំសរសេរ គំលង់ ទំព័រ ១៣១

គម្លាត   ន. សេចក្តីឃ្លាន : ស្ម័គ្រាអត់សម្រេកគម្លាត ។ សុភាសិតថា
 រោគអ្វីពុំស្មើនឹងគម្លាត, គ្មានអ្វីពុំស្មើគ្មានប្រាជ្ញា, ចំណាប់អ្វីពុំ
 ស្មើនឹងទោសា, ជាអ្វីពុំស្មើនឹងចិត្តជា ។ (ម. ព. ឃ្លាន ទៀត
 ផង) ។ កុំសរសេរ តំលាង ទំព័រ ១៣១

គុហា   ន. (សំ.)(បា.) (គុហិកា) រូងដំដែលកើតឯងក្នុងភ្នំ : យោគីធ្វើ
 សមណាធម៌ក្នុងគុហា កុំសរសេរ គុហា ទំ. ១៣៨

គូ   ១. ន. ស្នាមភ្លោះព័ទ្ធជុំវិញបន្ទាយឬរាំង; ពាក្យបុរាណហៅ
 កសិណដូចយ៉ាងកសិណព័ទ្ធជុំវិញនគរវត្តជាដើមជាប់ហៅ
 រៀងមករហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ។
 ២. គ. ចំនួនពីរផ្ទឹមគ្នា: មួយគូ, ពីរគូ ។ គូកម្ម គឺបុរសនិងស្រ្តី
 ដែលបានគ្នាជាប្តីប្រពន្ធហើយពង្រាត់គ្នាទៅវិញក្នុងកាល
 ឆាប់រហ័ស។ គូព្រេងគឺបុរសនិងស្រ្តីដែលយល់ថាបានកសាង
 ជាមួយគ្នាអំពីអតីតជាតិមកហើយ បានគ្នាជាប្តីប្រពន្ធនៅបិត
 ថេរជាមួយគ្នាជាសុខតទៅហៅថា បុពេសន្និវាស។ គូស្រករ គឺ
 ជាប្តីប្រពន្ធដែលមានអាយុស្រករគ្នា៖ មានគូស្រករ ។
 កុំសរសេរ គូស្រករ ទំ. ១៣៨

គូរ   ១. កិ. ធ្វើឲ្យកើតជាតំនូរតំណាងរូបរាងសរពើដោយដីខ្មៅ,
 ប៉ាកកាឬដក់ : គូររូប, គូរគំនូរ, គូរវាស, គូរផែនទី។
 ២. ប. ពាក្យសម្រាប់និយាយផ្សំជាមួយពាក្យគិត : គិតគូរ, គិត
 ហើយសឹមគូរ។ កុំសរសេរ គូរគំនូរ ទំ. ១៣៨

តូចឬ តូច ន. (បា.), (សំ.) (តូច) អាចមឬអាចម៍, ឧទាហរណ៍: លាមក : អង្គុយ
បន្ទោតូចក្នុងបង្គន់ (ម. ខ្ល. ឧទាហរណ៍) ។

កុំសរសេរ តូច ទំ. ១៣៨

តូច ន. (សំ.), (បា.) (តូច) អវយវៈត្រង់ចំណែកកាយខាងក្រោយដិត
វចនាវត្ថុ : ដាក់តូចអង្គុយ វិបិកអវយវៈនេះបុរាណាតិដើមហៅ
ថាតពោកឬត្រពោក; សូម្បីសព្វថ្ងៃនេះអ្នកបាត់ដំបង, អ្នក
សៀមរាបជាដើម ក៏នៅប្រើពាក្យនេះដែរ : ដាក់តពោកអង្គុយ
(ម. ព. រនា) ។ ប្រើដោយព្រះឡូកសរសេរតូច, ត្រូវប្រើតូចវិញ
ទើបត្រឹមត្រូវ។ ទំ. ១៣៨

គុំ កិ. បំផ្លាញអាត្រក់, បំផ្លាញការបៀតបៀនគេ, ចងចិត្ត
ព្យាបាទគេ, ចង់គំនុំ : គុំវាយ, គុំបម្រុងនឹងសងសឹកវិញ។ គុំ
កូន គុំយ៉ាងខ្ជាប់ខ្ជួនមិនបណ្តាលឲ្យភ្លេច : វាគុំកូនយូរហើយ
បម្រុងនឹងលបវាយមិត្តចាស់របស់វា

កុំសរសេរ គុំកូន ឬ គំកូន ទំ. ១៤៦

គំរង់ ន. សំអុយ, អ្វីៗដែលស្អុយ, អសោច៍, គួរខ្លើម ដែលជាសាក
ជាសព : គំរង់ឆ្អឹងប៉ ។ ព. ប្រ. មនុស្សទ្រុស្តសីល, ទ្រុស្ត
ច្បាប់, ទ្រុស្តជាតិ, ទ្រុស្តសាសនា, ទ្រុស្តប្រទេស, ទ្រុស្តមិត្ត
(មិត្តទ្រុស្ត) ក៏ហៅថា គំរង់ បានដែរ ។

កុំសរសេរ គម្រង់ ទំ. ១៤៧

គំរាល ន. របស់ដែលធ្វើមិនទាន់ស្រេចមិនទាន់ស្អាត, មិនទាន់សម្រាំង, ដែលមានរាងរល, ដែលកន្ទួល : ទូកគំរាល, វត្ថុនេះនៅទាំងគំរាល។ មនុស្សដែលនិយាយឥតសមឥតគួរឬដែលមានអាការព្រឡោះបោះគេហៅថាមនុស្សគំរាល។

កុំសរសេរ តម្រល ទំ. ១២៧

គំរាម កិ. កំហែង : គំរាមឲ្យខ្លាច ។ គុ. ឬ កិ. វិ. ដែលកំហែងឲ្យខ្លាច : សំដីគំរាម; និយាយគំរាម, ស្រែកសន្ធាប់គំរាម ។

កុំសរសេរ តម្រាម ទំ. ១២៧

គំរិល គុ. ឬ ន. ដែលរិល : កាំបិតគំរិល កាំបិតដែលមានមុខរិលកាប់មិនមុត ។ មនុស្សគំរិល មនុស្សមានគំនិតរិល (ព. ទ្រ. ម.) ។

កុំសរសេរ តម្រិល ទំ. ១២៧

គំរូ ន. បែប, សំណាក, តួយ៉ាង, ផែនទី : គំរូស្ថានលេខ៨, គំរូផ្ទះឈើ... ។ កុំសរសេរ តម្រូ ទំ. ១២៧

គំរើយ ឬ គំរើល ប. ពាក្យសម្រាប់និយាយផ្សំជាមួយនឹងពាក្យគំរោះ ថា គំរោះគំរើយ ឬ គំរោះគំរើល គឺគំរោះខ្លាំង, គំរោះឥតយល់មុខ ។

កុំសរសេរ តម្រោះតម្រើយ ទំ. ១២៧

គំរេច គុ. ឬ ន. ដែលរេច, របស់រេច : របស់គំរេច គឺរបស់គេប្រើរេចអស់ទៅហើយ។ កុំសរសេរ តម្រេច ទំ. ១២៧

គ្រូពូជ ន. ឈ្មោះឈើមួយប្រភេទមានខ្លឹម, សម្បុរក្រហមក្រមៅសាច់
ជិតស្និទ្ធវិងជាប់អង្វែងសម្រាប់ប្រើការធ្វើគ្រឿងចលនវត្ថុ
ផ្សេងៗ; គ្រូពូជមាន២យ៉ាងគឺគ្រូពូជដែកសម្បុរក្រមៅ,
គ្រូពូជឈាមមាន់សម្បុរភាវ។

កុំសរសេរ ក្រញូង ទំ. ១៤៩

គ្រូល្ងង់   គុ. ធំ, ឆ្ងោត (ភ្នែក) : ភ្នែកគ្រូល្ងង់។

កុំសរសេរ ក្រលួង ទំ.១៥១

គ្រួសារ គុ. ស្រូបមូលឡើងទៅលើ (សំឡេង) : សំឡេងគ្រួសារប្រើជា
កិ. វិ. ក៏បានដូចពាក្យថាស្រែកគ្រួសារ។

កុំសរសេរ ក្រលួច ទំ. ១៥១

255

ឃ្លៀងឃ្លាត គឺ. ឬ គឺ.វិ ឃ្លៀងឃ្លាតចេញ, ដាក់បែរចេញ, លាតចេញពីគ្នា
: សេចក្តីឃ្លៀងឃ្លាត។

កុំសរសេរ ឃ្លាងឃ្លាត ទំ. ១៦៤

ធនីត គុ. ទី១៩៣៣, គឺដែលឥតមានពន្លឺ : យប់ងងឹត, វេលាងងឹតក្នុង
ធនីតឬធនីតក្នុងគឺក្នុងដែលអន់ភ្លឺឬមិនសូវភ្លឺក្នុងខ្វាក់
(ពាក្យគួរសម) ។ ដែលទើបគំនិតគិតមិនយល់ : ធនីតមុខគឺ
ដែលជោងជ្រប់មើលអ្វីមិនឃើញ, គិតអ្វីមិនទាន់ដោយខ្យល់
ដើរមិនស្រួលឬដោយខឹងខ្លាំងជាដើម ធនីតល្ងង់ (កុំប្រើច្រឡំ
ជាល្អិត, ល្អិតល្ងង់) ។ ទំ.១៦៦

56

ចំក្ដីចំន   ន. (ចំក-កៈចំន) ឈ្មោះនិស្រសមួយយ៉ាងពួកនិក្ខរមានស្រទាប់
តម្រួតវាគ្នាចម្រុះសម្បុរផ្សេងៗ។ កុំសរសេរ ចក្កចន្ទ ទំ. ១៧៣

ចំន្ទ   ន. (ចាន់ធ្វ) ឈ្មោះតិណជាតិមួយប្រភេទ, ផ្កាពណ៌សឬលឿង
មានក្លិនក្រអូបឈ្ងប់ : ផ្កាចំន្ទ, ដើមចំន្ទ។
កុំសរសេរ ចន្ទ   ទំ. ១៨៥

ចម្ប៉ាដាក់   ន. (ចំប៉ា-) ឈ្មោះឈើមានផ្លែដូចខ្នុរតែផ្លែតូចៗហើយមាន
ក្លិនក្រអូប, ផ្អែមល្ងាន់ជាងខ្នុរ។ កុំសរសេរ ចម្ប៉ាដក់ ទំ. ១៨៦

ចូន ន. ពាក្យរៀនរណ្តំ : កាព្យនេះមានចូនល្អ, កាព្យនេះមានចុង
 ចូនស្របពាក្យគ្នា, ចម្រៀងឥតចូន។គ. ពាក្យចូន។កិ. វិ.
 ច្រៀងចូន។ កុំសរសេរ ចំណាប់ជួន ទំ. ២០០

ចំនៀវ ន. ចំណិតឬកំណត់ដែលចៀវ : ចំនៀវគ្រដាសាចំណិត,
 ប៉ែកតូចដែន : ចំនៀវដី កុំសរសេរ ជំនៀវ ទំ. ២១១

ចាមរី ន. (សំ.),(បា.)(បាមី:វិប្បចាម:វិ)(ចមរី; បាវ. អ. Yak ឬ Yack
 សត្វចតុប្បាទមួយប្រភេទមានរោមវែងៗសម្បុរសស្រោបខ្លួន
 មានសំណុំកន្ទុយសត្រសោលភ្លឺថ្លា, មានរូបសណ្ឋានស្រ
 ដៀងនឹងក្របី, ប៉ុន្តែមានតួចជាងក្របី, មានកំណើតរស់នៅ
 ក្នុងប្រទេសត្រជាក់ដូចប្រទេសទីបេតជាដើម, គេច្រើនយក
 សំណុំសក់កន្ទុយសត្វនេះធ្វើជាស៊ីហៅថាវាលវីជនី, តាមរដ្ឋ
 ប្រពៃណីតាំងពីបុរាណកាលរៀងមកវាលវីជនីនេះរាប់
 បញ្ចូលក្នុងរាជកុណកណ្តាទាំង៥ឈ្មោះ, ចាមរីជាសត្វប្រយ័ត្ន
 ជានិច្ចមិនឱ្យសក់កន្ទុយវាប្រឡាក់ប្រឡូស។ឈ្មោះឈើធំមួយ
 ប្រភេទមានផ្កាត្រសោលស្រដៀងនឹងសក់កន្ទុយសត្វចាមរី។
 អ្នកខ្លះហៅអម្ពិលបារាំង(ហៅដោយព្រឡា) ។
 ទំ. ១៩២

ចែងថ្ងៃ ន. ឈ្មោះរោគកើតផេះនៅស្បែកនាំឱ្យស្បែកបរមាស់ (អ្នកស្រុក
 ខ្លះថាចេញថ្ងៃឬចាញ់ថ្ងៃ) ។
 កុំសរសេរ ចៃថ្ងៃ ទំ. ២០២

